

Šilumos tiekimo monopolizavimas - kas tai?

Lietuvoje įprasta ieškoti kaltų po kiekvieno šaltesnio mėnesio žiemą, kai auga šilumos suvartojimas, taip pat - ir sąskaitos už šildymą. Pastaruoju metu prie atpirkimo ožio beieškančiųjų prisidėjo ir aukščiausia šalies valdžia, užsimojusi išspręsti "visas šildymo problemas". Ar tikrai kalbėdami apie galimybes pagerinti gyventojų aprūpinimą šiluma turime vadovautis emocijomis? Sprendžiant šį svarbų uždavinį, pravartu įsigilinti ir į kitų šalių patirtį.

Dr. Valdas LUKOŠEVIČIUS

Vilniaus Gedimino technikos universiteto
Pastatų energetikos katedros docentas

Problemos - ne tik pas mus

Beveik visų posovietinių šalių gyventojai susiduria su mokėjimų už šilumą problema, nes dauguma jų gyvena senuose neapšiltintuose ir daug šilumos vartojančiuose daugiabučiuose. Senų nemodernizuotų namų butams reikia patiekti 2-3 kartus daugiau šilumos, palyginti su naujais ar renovuotais gyvenamaisiais namais.

Individuali šilumos apskaita nepajėgi sumažinti šilumos suvartojimo kiaučių namų butuose. Pirmiausia tikslinga investuoti į seno daugiabučio renovaciją, per kurią taip pat įrengiamas individualus šilumos reguliavimas ir apskaita butuose.

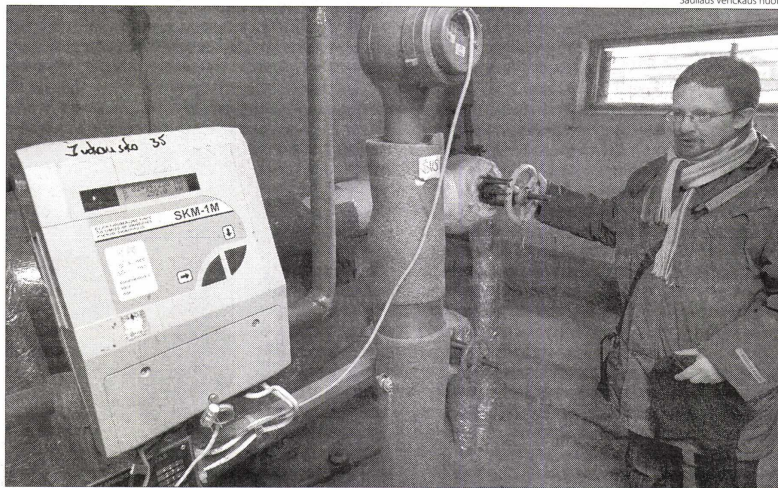
Mokėjimų už šilumą problema senuose daugiabučiuose posovietinės valstybės sprendžia įvairiai. Populiariausia priemonė - įvairios subsidijos ir dotacijos. Pavyzdžiui, Baltarusijoje net trečdalis šilumos tiekimo išlaidų dengiama iš valstybės biudžeto.

Jeigu šilumos kaina Rusijoje viršija nustatytą "socialiai priimtina lygį", perviršis turi būti subsidijuojamas iš savivaldybių biudžeto. Kartu naudojama ir individuali parama socialiai remtiniams asmenims. Daugelyje šalių egzistuoja valstybiniai fondai, kurie tiesiogiai finansuoja įvairius būtinus investicinius projektus centralizuotos šilumos tiekimo (toliau - CŠT) sektoriuje.

Dvinarė ir vieninarė kaina

Kinijoje už šildymo paslaugą mokamas nustatytas fiksuotas mokestis ištisus metus, o pasibaigus metams šilumos vartotojai primoka tiekėjams susidariusį skirtumą tarp šilumos tiekimo išlaidų ir pajamų. Dvinarė kaina už šilumą atsiškai-toma daugelyje Vakarų valstybių. Šią tvarką pradedama diegti Ukrainoje ir kai kuriose kitose Rytų šalyse.

Pastovioji kainos dalis už kilovatą mokama kiekvieną mėnesį už

Sauliaus Venckaus nuotr.

► **FAKTAS.** Mūsų šalies tiekėjams nustatoma ir vieninarė, ir dvinarė šilumos kaina, o atsiskaitymo būdą renkasi pats šilumos vartotojas

Redakcijos archyvo nuotr.

► **PASTEBĖJIMAS.** Anot energetikos eksperto dr. Valdo Lukoševičiaus, dvinarė šilumos kaina yra tinkamesnė, nes ją taikant išvengiama didelių sąskaitų šaltaisiais mėnesiais - vartotojai dalį šildymo išlaidų padengia kitu metų laiku

įrengtą galią ir padengia nuolatines CŠT sistemos išlaikymo sąnaudas, o kintamoji dalis susieta tik su energijos gamybos sąnaudomis ir ja atsiskaitoma už suvartotą šiluminę energiją kiek - kilovatvalandės. Tokia sistema ekonominiu požiūriu yra teisingiausia, nes realiai atspindi ir padengia šilumos tiekimo sąnaudas. Teisingai nustatius dvinarę kainą, metiniai mokėjimai už šilumą yra tokie patys kaip ir atsiskaitant vieninarę kainą.

Taikant dvinarę kainą, išvengiama didelių sąskaitų šaltaisiais mėnesiais - vartotojai dalį šildymo išlaidų padengia kitu metų laiku. Kita vertus, šilumos tiekėjai, sistemingai gaudami pajamas, mažiau skolin-

si apyvartinių lėšų veiklai užtikrinti, o vartotojams nereikėtų padengti bankams mokamų palūkanų.

Lietuvoje kiekvienam šilumos tiekėjui nustatoma ir vieninarė, ir dvinarė šilumos kaina. Tiesa, atsiskaitymo būdą renkasi pats šilumos vartotojas. Lietuvoje įprasta rinktis vieninarę kainą. Tai lemia gyventojų skolas, kurios grąžinamos jau pasibaigus šildymo sezonui.

Skandinavijos link

Turtingose Skandinavijos valstybėse, kuriose žmonės gyvena kokybiškuose pastatuose, o išlaidos šildymui tesudaro menką šeimos biudžeto dalį, vartotojai atsiskaito dvinare ar net trinarę kainą ir menkai domisi šilumos tiekimo problemomis, o valstybės institucijos beveik negauna skundų dėl monopolinio centralizuotos šilumos tiekimo piktnaudžiavimo.

Dviejų dešimtmečių patirtis parodė, kad centralizuoto šilumos tiekimo bendrovės, esant dabartinei administravimo sistemai, padarė pažangą. Pastebimai pakilęs techninis šilumos ūkio lygis pagrindiniais parametrais priartėjo prie įprasto Skandinavijos valstybėms.

Tuo tarpu senos statybos daugiabučių pastatų ūkis, kuris yra pagrindinis centralizuotos šilumos vartotojas, nuo 1990 metų menkai pasikeitė, o daugeliu atvejų - nusidėvėjo. Lietuvoje per metus sunaudojama apie 240 kWh/kv.m šilumos patalpoms šildyti. Tuo tarpu Danijoje ir Suomijoje šis rodiklis yra daugiau nei perpus mažesnis ir te siekia 110 kWh/kv.m per metus.

Galima tik pasidžiaugti, kad 1996-2009 metais vidutiniai šilu-

mos nuostoliai Lietuvos CŠT vamyduose sumažėjo nuo 32,3 iki 15,7 proc. 1 kWh šilumos pagaminti sudeginto kuro kiekis sumažėjo nuo 101,7 iki 97,7 gramo kuro naftos ekvivalento.

Tai reiškia, kad proporcingai mažėja ir sudeginamo kuro kiekis. Pagal šiuos pagrindinius techninius rodiklius Lietuvos CŠT sistemos priartėjo prie moderniausio Europoje Skandinavijos šilumos ūkio, kur vamyduose prarandama 8-12 proc. šilumos, o 1 kWh šilumos pagaminti sudeginami maždaug 95 gramai kuro naftos ekvivalento.

Lietuvoje - šiluma "iki buto"

Lietuva yra bene vienintelė tarp aplinkinių šalių, kurioje šilumos tiekėjai privalo tiekti šilumą "iki buto", kitose valstybėse daugeliu atvejų šiluma centralizuotai tiekama "iki namo". Vakarų Europos šalyse įprastai pastato savininkas arba savininkų atstovas iš šilumos tiekėjo perka šiluminę energiją visam pastatui.

Daugelyje posovietinių šalių monopolinis centralizuotas šilumos tiekimas vykdomas tik "iki pasta-

to" - tuo pačiu principu kaip ir anksčiau. Šilumos paskirstymą daugiabučių namų viduje, pinigų surinkimą ir atsiskaitymą už energiją su centralizuotos šilumos tiekėjais atlieka komunalinės bendrovės. Komunalininkai tiekia karštą vandenį, skirsto šilumą, įrengia vidinius apskaitos prietaisus, yra atsakingi už namo vidaus sistemų priežiūrą, remontus, avarijų likvidavimą.

Lietuvoje iki 1993 metų centralizuotas šilumos tiekimas taip pat buvo vykdomas "iki pastato". Namų vidumi tradiciškai rūpinosi butų ūkio valdybos ar panašūs subjektai. Pradėjus ekonominėms reformoms, smuko pragyvenimo lygis, o mokamas už paslaugas, teikiamas daugiabučių gyventojams, tapo kritinis.

Tuometė Energetikos ministerija nusprendė, kad šilumos tiekėjai turi tiekti šilumą "iki buto" - visiškai monopolizuoti visą šilumos tiekimo grandinę. Nuo to laiko šilumos tiekėjai Lietuvoje teikia sąskaitas kiekvienam butui, renka pinigus ir atlieka kitus su šilumos pardavimu susijusius darbus.

Situacija tik prastės?

Kad ir kokių būdu tiekiamą šilumą, vienas faktas nekelia abejonių. Kuo namas senesnis, tuo daugiau šilumos išsivaistoma be jokio tikslo. Pastaraisiais metais nejudantis daugiabučių renovacijos procesas verčia griebtis liūdnų prognozių. Akivaizdu, kad be aktyvaus valstybės (ir privataus verslo?) dalyvavimo situacija laiku bėgant tik prastės.

Kodėl? Senų pastatų ūkis dar labiau nudėvimas, o nauji statiniai nepakankamai kokybiški, dažname jų gyvenimo kokybė prasta. Šilumos sąnaudos dėl neapsilintų pastatų - didžiulės. Tikėtina, kad energetinių išteklių pasaulines kainas didins sparčiai augantis jų poreikis didžiosiose valstybėse, klimato kaitos problema ir vis sunkiau prieinami resursai. Maža to, daugumos Lietuvos gyventojų ekonominė padėtis gerėja per lėtai, kad išlaidos šildymui taptų nereikšmingos jų asmeniniam biudžetui.

Centralizuotos šilumos vartotojai remiami iš biudžeto taikant pridėtinės vertės mokesčio lengvatą, mokant išmokas socialiai remtiniams asmenims, dotuojant investicines programas ir kitais būdais. Tad valstybei neturėtų būti tas pats, kaip panaudojami mokesčių mokėtojų pinigai. Atėjo laikas stipriai vėluojančiai daugiabučių renovacijai. Tik kompleksinis pastatų apšiltinimas ir pigesnių kuro rūšių įtraukimas į centralizuotą šilumos tiekimą realiai padės taupyti tiek gyventojų, tiek valstybės lėšas. Ne emocijos, o kvalifikuoti sprendimai pajėgūs spręsti visas šildymo problemas.

► **Lietuvos gyventojų ekonominė padėtis gerėja per lėtai, kad išlaidos šildymui taptų nereikšmingos**